

kmm

Sesja naukowa: Książd i badacz ojczystej przyrody. Ciechanowiec 30 czerwca - 2 lipca 1996

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 41/3-4, 305-308

1996

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Na terenie Ośrodka, obok sali wykładowej, prezentowana była okolicznościowa wystawa pt. *50 lat Muzeum Farmacji w Krakowie*, autorstwa I. Dymarczyk i M. Urbanik. Wszyscy uczestnicy sympozjum otrzymali pamiątkowy album o Muzeum Farmacji w Krakowie i kilka nowych wydawnictw.

Pogoda dopisała, było nawet gorąco, a znakomite jedzenie wpływało na poprawę humorów. W sumie imprezę można uważać za niezwykle udaną, co jest zasługą organizatorów: dyrektora Muzeum dr L. Ekierta i jego współpracowników. Dzięki kilku sponsorom streszczenia referatów wygłoszonych na sympozjum, zostały wydane na czerpanym papierze.

Należy podkreślić, że była to pierwsza w dziejach polskiej historii farmacji impreza, która zgromadziła tak liczne grono znakomych historyków farmacji z różnych krajów Europy: Francji, Szwecji, Niemiec, Węgier, Czech, Słowacji, Rumunii, Ukrainy i Białorusi. Przyjazd i uczestnictwo b. prezydenta Academie Internationale d'Histoire de la Pharmacie – prof. Karoly Zalaia oraz b. wiceprezydenta tej Akademii prof. Pierre Juliena z Francji podniosło rangę omówionego wyżej VI Sympozjum Historii Farmacji w Krakowie.

Jadwiga Brzezińska
(Kołobrzeg)

SESJA NAUKOWA: *KSIĄDZ I BADACZ OJCZYZESTEJ PRZYRODY*
CIECHANOWIEC 30 CZERWCA–2 LIPCA 1996

2 lipca 1996 roku przypadło dwuchsetlecie śmierci jednego z najwybitniejszych polskich przyrodników doby Oświecenia, księdza Krzysztofa Kluka (1739–1796). Rocznicę tę Komitet Historii Nauki i Techniki Polskiej Akademii Nauk uczcił sesją naukową, zorganizowaną od 30 czerwca do 2 lipca w mieście rodzinnym przyrodnika w Ciechanowcu w województwie łomżyńskim, w siedzibie działającego od 30 lat z dużym dynamizmem Muzeum Rolnictwa jego imienia.

Patronat nad obchodami przejął Komitet Honorowy w składzie: ksiądz biskup dr Antoni Dydycz, ordynariusz drohiczyński, prof. dr hab. Leszek Kuźnicki – prezes PAN, prof. dr hab. Irena Stasiewicz-Jasiukowa – przewodnicząca Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN, Zdzisław Podkański – minister Kultury i Sztuki, prof. Kazimierz Przybysz – wiceminister Edukacji Narodowej, Mieczysław Bagiński – wojewoda łomżyński i Stanisław Moczulski – przewodniczący Rady Miejskiej w Ciechanowcu.

Jubileuszowym obchodom nadano szeroki wymiar, by jak najpełniej ukazać wszechstronną działalność księdza Krzysztofa Kluka jako duchownego, badacza i pisarza naukowego oraz społecznika.

Pracami organizacyjnymi kierował komitet z udziałem: księdza kanonika Bogusława Kiszko, dziekana ciechanowieckiego, dr Wandy Grębeckiej, reprezentującej

PAN, Heleny Wińskiej, dyrektora Wydziału Kultury, Sportu i Turystyki Urzędu Wojewódzkiego w Łomży, prof. dr Mirosława Kleczkowskiego, przedstawiciela Łomżyńskiego Towarzystwa Naukowego imienia Wagów, Antoniego Śledzińskiego z Mazowieckiego Towarzystwa Kultury, Stanisława Kryńskiego, burmistrza miasta Ciechanowca, Kazimierza Uszyńskiego, dyrektora Muzeum Rolnictwa im. księdza Krzysztofa Kluka i Romana Tkaczuka, prezesa Spółdzielni „Jedność” w Ciechanowcu.

Uroczystości upamiętniające duszpasterską działalność księdza Krzysztofa Kluka odbyły się w starannie odrestaurowanym kościele barokowym pod wezwaniem Świętej Trójcy w Ciechanowcu, w którym był on przez 26 lat proboszczem, a który zbudował w latach 1737–1739 jego ojciec, architekt i budowniczy, Jan Adrian Kluk. Obchody rozpoczęła 30 czerwca uroczysta msza święta, celebrowana przez ordynariusza drohiczyńskiego, księdza biskupa Antoniego Dydycza a zakończyła 2 lipca msza święta celebrowana przez Prymasa Polski, księdza kardynała Józefa Glempa. W okolicznościowych homiliach nawiązywano do pięknego przykładu ojca i syna, którzy wnieśli zasługi w powstanie i duszpasterską działalność kościoła w Ciechanowcu. Ksiądz mgr Krzysztof Kisielewicz z Drohiczyzna wygłosił obszerny wykład o duszpasterskiej i kaznodziejskiej roli, jaką odegrał ksiądz Krzysztof Kluk na tle swojej epoki. Opierając się na rękopisie niepublikowanych kazań, głoszonych przez księdza Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu i w wielu kościołach w Polsce, a znajdującym się w zbiorach biblioteki im. Ossolińskich we Wrocławiu, mówca uwypuklił dominujący w tych kazaniach patriotyzm, żarliwą wiarę i wielką dbałość o wysokie morale wiernych. Chór przypomniał kantatę na cześć księdza Krzysztofa Kluka do słów Franciszka Próchnickiego i muzyki Mariana Signiego napisaną specjalnie i wykonaną po raz pierwszy 2 lipca 1896 roku we Lwowie podczas obchodów setnej rocznicy zgonu przyrodnika.

Słowa kantaty: „Chwała, cześć i chwała Temu, co słowy uczy jasnymi / jak trzeba działać jak żyć na ziemi” towarzyszyły przez trzy dni uczestnikom uroczystości jubileuszowych bowiem kantata wykonywana była kilkakrotnie.

Objęcie refleksją naukową badawczej i pisarskiej działalności księdza Krzysztofa Kluka nie należy do rzeczy łatwych bowiem zajmował się on wieloma dziedzinami z zakresu historii naturalnej. Organizatorzy sesji, która odbyła się 1 i 2 lipca na terenie ciechanowieckiego muzeum, skoncentrowali się na głównych kierunkach jego zainteresowań, a dorobek przyrodnika starali się ukazać w dwóch płaszczyznach: na tle epoki, w której żył oraz jego przydatności dla współczesnych. To podwójne spojrzenie dominowało w referatach: dr Wandy Grębeckiej z Warszawy, która przedstawiła dorobek botaniczny księdza Krzysztofa Kluka na tle rozwoju botaniki europejskiej, prof. dr hab. Gabriela Brzęka z Lublina, który mówił o zwierzętach gospodarskich w dziełach księdza Krzysztofa Kluka, dr Adama Wołka z Puław, którego zainteresowały problemy leśnictwa występujące w książkach księdza Krzysztofa Kluka i prof. dr hab. Bohdana Drożdża z Poznania,

który podkreślił zasługi księdza Krzysztofa Kluka w zakresie ziołolecznictwa. Trzy inne referaty objęły główne fakty z życia księdza Krzysztofa Kluka, słownictwo, jakim się posługiwał i jego związki z osobami znanymi na Podlasiu. Mgr Krystyna Marszałek-Młyńczyk z Warszawy w referacie pt. *Świat księdza Krzysztofa Kluka* odtworzyła środowisko, które ukształtowało jego osobowość i w jakim żył, prof. dr hab. Irena Maryniakowa z Warszawy omówiła słownictwo dzieł księdza Krzysztofa Kluka na tle badań dialektologicznych, a dr Peter Gorski z Niemiec wskazał na niektóre aspekty współpracy księdza Krzysztofa Kluka w dziedzinie farmakologii z właścicielką Siemiatycz księżną Anną z Sapiehów Jabłonowską, twórczynią Gabinetu Historii Naturalnej i autorką książki z dziedziny rolnictwa. Dr Stanisław Czarniecki z Krakowa zwrócił uwagę na ciekawy fakt zainteresowania geologią wielu duchownych doby Oświecenia i XIX w., poczynając od księdza Krzysztofa Kluka, a dr Lesław Gruszczyński z Łodzi przedstawił swój pogląd na problemy moralne zawarte w kazaniach księdza Krzysztofa Kluka. Prof. dr hab. Zbigniew Wójcik przypomniał krótko *curriculum vitae* księdza Krzysztofa Kluka oraz omówił najważniejsze źródła, na podstawie których odtwarza się życiorys tego zasłużonego uczonego.

W dyskusji wzięli m.in. udział: dr Stanisław Czarniecki, dr Wanda Grębecka, mgr Kazimierz Uszyński, prof. dr hab. Lech Mokrzecki i prof. dr hab. Zbigniew Wójcik. Padły propozycje dalszych badań nad biografią księdza Krzysztofa Kluka i oceną jego dorobku w różnych kontekstach. Impulsem do takich badań mogłyby być dalsze konferencje – organizowane w Ciechanowcu, poświęcone współczesnym, istotnym problemom biologii i rolnictwa. Celowa wydaje się również propozycja bibliofilskiego wydania kopii testamentu księdza Krzysztofa Kluka, a także zajęcie się losami zielnika, sporządzonego przez niego, a znajdującego się w sprzedanych do Rosji zbiorach Gabinetu Historii Naturalnej w Siemiatyczach.

Obrady prowadzili kolejno: prof. dr hab. Konrad Rudnicki, prof. dr hab. Tomasz Majewski i dr Wanda Grębecka.

W trzecim dniu obrad, 2 lipca, do uczestników sesji przemówił Prymas Polski, ksiądz kardynał Józef Glemp zachęcając ich także do dalszej refleksji nad dorobkiem naukowym księdza Krzysztofa Kluka.

W sesji uczestniczyli przedstawiciele różnych dyscyplin z wielu ośrodków kraju skupieni w Komitecie Historii Nauki i Techniki Polskiej Akademii Nauk, przedstawiciele Uniwersytetu Wrocławskiego i Poznańskiego oraz reprezentanci uczelni, instytucji i towarzystw naukowych z najbliższych Ciechanowca ośrodków, z Białegostoku, Białowieży, Lublina, Łomży, Olsztyna, Ostrołęki, Puław i Siemiatycz. Obrady sesji podsumował prof. dr hab. Tomasz Majewski. Materiały zostaną wydane drukiem.

Dorobek sesji można oceniać w dwóch aspektach: korzyści, jakie wynieśli z obrad przedstawiciele naukowych ośrodków regionalnych i tego, co dała sesja, niezależnie od jej głównego nurtu, przybyłym licznie do Ciechanowca, często po raz pierwszy w życiu, naukowcom z kraju. Przedstawiciele regionalnych ośrodków

naukowych przekonali się, po raz kolejny, jak bogata i stale pasjonująca dla badaczy, jest pisarska spuścizna księdza Krzysztofa Kluka. Przybysze z kraju mieli możliwość poznać działalność interesujących ośrodków kultury i kultu: Muzeum Rolnictwa im. księdza Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu ze skansenem budownictwa ludowego z pogranicza Mazowsza i Podlasia, ogrodem botanicznym odtworzonym na podstawie *Dykcjonarza roślinnego* księdza Krzysztofa Kluka, jedynym w Polsce Muzeum Weterynarii i zbiorami dokumentów i dzieł sztuki rodziny Ciechanowieckich, Muzeum lat dziecięcych Prymasa Tysiąclecia, kardynała Stefana Wyszyńskiego w pobliskiej Zuzeli, gdzie się urodził i gdzie jego ojciec był organistą i nauczycielem, największe w Polsce sanktuarium prawosławia w Polsce, w położonej niedaleko Siemiatycz Garbarce, gdzie znajduje się święta Góra Krzyży, a także w Drohiczynie – zbiory archiwalne kurii biskupiej.

Spółecznikowski nurt działalności księdza Krzysztofa Kluka znalazł kontynuację w pracach Muzeum, Towarzystwa Miłośników Ciechanowca, nauczycieli i młodzieży szkolnej, księży (trzech z nich napisało specjalne jubileuszowe epitafia), władz miejskich oraz samych mieszkańców. Jubileusz najświetniejszego ze swoich rodaków – doktora nauk wyzwolonych i filozofii Szkoły Głównej Wileńskiej i towarzysza jej kolegium fizycznego, autora 14 ksiąg naukowych, w tym pierwszych w Polsce podręczników do botaniki i zoologii, napisanych na zamówienie Komisji Edukacji Narodowej, kanonika brzeskiego katedralnego, kruszwickiego i inflanckiego oraz dziekana ciechanowieckiego – miasto powitało uroczystie i przystroiło się pięknie z okazji przyjazdu gości. Podczas obchodów setnej rocznicy śmierci księdza Krzysztofa Kluka we Lwowie wnioskowano o utworzenie stypendium imienia przyrodnika dla uzdolnionej młodzieży. W dwusetną rocznicę jego śmierci wojewoda łomżyński ustanowił medal imienia księdza Krzysztofa Kluka, który będzie odąd nadawany tym, którzy przyczynią się do popularyzacji dorobku przyrodnika oraz wartości w tym dorobku zawartych.

Pierwsze medale imienia księdza Krzysztofa Kluka otrzymali: prof. dr hab. Gabriel Brzęk, prof. dr hab. Irena Stasiewicz-Jasiukowa, mgr Krystyna Marszałek-Młyńczyk, ksiądz dziekan Bogusław Kiszko, dyrektor Muzeum mgr Kazimierz Uszyński oraz pośmiertnie dr Paweł Olszewski i dr Jan Bondarenko.

Przed kościołem w Ciechanowcu znajduje się pomnik księdza Krzysztofa Kluka, dłuta wybitnego rzeźbiarza Jakuba Tatarkiewicza, ufundowany w 1850 roku przez ówczesnego właściciela Ciechanowca, Stefana Ciecierskiego. Stojący na cokole ksiądz Krzysztof Kluk trzyma w prawej ręce odkrytą przez siebie na Podlasiu roślinę, *Scabiosa inflexa*, którą przyrodnicy nazwali na jego cześć Czarcięsikiem Kluka. Połączenie sutanny z ową rośliną ma znaczenie symbolu – ciechanowiecki uczoney był przez całe życie wiernym Kościołowi duchownym a równocześnie dociekliwym badaczem, rozmiłowanym w ojczystej przyrodzie.